

ЦИФРОВИЙ СЕГМЕНТ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

СВІТЛАК Ірина - доктор філософії в юридичних науках, Доцент кафедри права та гуманітарних наук Вінницького навчально-наукового інституту економіки, Тернопільський національний економічний університет

ORCID ID: 0000-0002-4408-6868

DOI 10.32782/LAW.UA.2020.3.31

Статтю присвячено проблемам українського законодавства у контексті розвитку цифрових технологій та формування глобального цифрового сегменту в Європі та світі. Важливим джерелом змін правового забезпечення є новітні світові тренди у ділових процесах, суспільному житті, роботі держави, де цифрові дані стають класом активів, який проходить фазу прийняття та доступ до яких допустимий через мережу Інтернет чи інші мережі. Так, завдяки людському інтелекту на сьогоднішній день впроваджуються продукти високотехнологічного рівня, що спричинили трансформацію інформаційних відносин, яким характерно розмивання традиційних форм ідентичності держав та усталених суспільних взаємозв'язків.

Проаналізовано національне законодавство у сфері впровадження цифрового сегменту, новітні термінології та визначення.

Досліджено, що саме недосконалість законодавчої бази є підґрунтям для виникнення майбутніх небезпек для суспільства у зв'язку із впровадженням нових цифрових технологій. Для українського законотвора, як і для держави в цілому, це виклик, який потребує переосмислення існуючих нормативно-правових актів та формування новітньої концепції правового базису українського суспільства в контексті глобальних змін.

Розглянуто пропозиції науковців та практиків стосовно структуризації, доопрацювання національного законодавства відповідно до існуючих потреб, сучасних викликів та завдань, пов'язаних із впровадженням цифрового сегменту. Окреслено переваги та недоліки стрімкого розвитку цифрових технологій та виявлено потенційно прийнятний для укра-

їнської влади механізм дії у новітньому глобальному світі цифрових технологій.

Зроблено висновок про необхідність прийняття комплексної глибокої концепції правового розвитку цифрового сегменту в Україні з метою вирішення процесів інтеграції з європейськими та глобальними системами, що пов'язано із впровадження новітніх інформаційних технологій.

Ключові слова: новітні інформаційні технології, європейські та глобальні системи, тенденції сучасності, стратегія, концепція розвитку, правове забезпечення.

Вступ

Тенденції сучасності вказують на формування глобального цифрового сегменту в Європі та світі. Розвиток цифрових технологій відкриває інші унікальні можливості для економіки країн, підвищення якості життя громадян та суспільства в цілому. На сьогодні відбувається перехід від «індустріальної економіки і інформаційного суспільства до «цифрової» економіки та «цифрового» суспільства» [1, с. 7]. Світові тренди формують новітні тенденції у ділових процесах, суспільному житті, роботі держави, де дані стають класом активів, який проходить фазу прийняття та доступ до яких допустимий через мережу Інтернет чи інші мережі. У світі вагома частина даних вже стала відкритою. Україна не може залишатись осторонь таких процесів. Використання цифрових технологій у сферах публічного управління, національної безпеки та оборони, економіки, сільського господарстві та промисловості,

охорони здоров'я, освіти, науки, фінансової та банківської діяльності тощо на сучасному етапі потребує наближення національного законодавства до правових стандартів розвиненої європейської спільноти та світу. Використання людського інтелекту для створення ідей, ІТ-продуктів, програмних кодів – це послуги, які повинні допомогти Україні інтегруватись з європейськими та глобальними системами, що і стане результатом поширення інформаційно комунікаційних технологій.

Першим та важливим кроком адаптації українського законодавства є підписання у 2014 році Угоди про асоціацію з ЄС, де передбачено низку зобов'язань України щодо впровадження європейських правил, які застосовуються до телекомунікаційних послуг [2]. Проте, як слушно зазначив О. Соснін, «світ цифрових технологій – це не лише новий логічний етап розвитку технологічної сфери людства, а й усієї існуючої правової та соціально – політичної реальності» [3].

Тому, для українського законотворця, як і для держави в цілому, це виклик, який пов'язаний із переосмисленням існуючого нормативно-правового забезпечення та формуванням новітньої концепції базису правового регулювання суспільних відносин в контексті глобальних цифрових змін.

Метою статті є аналіз актуальних нормативно-правових актів та досліджень у сфері новітніх інформаційних технологій, пошук нових пропозицій для впровадження цифровий тенденцій та усунення бар'єрів їх розвитку в Україні.

Результати дослідження

Віртуальний світ, який на сьогодні формується завдяки новітнім цифровим технологіям - це світ існування даних, розвиток сфери інтернету речей, цифрова трансформація бізнесу та економіки. Пандемія, яка охопила світ у 2019 році, лише пришвидшила процес розвитку та впровадження цифрових технологій, що спричинило глобальні зміни інформаційного простору. Людство виявило спроможність впроваджувати завдяки власному інтелекту продукти іншого високотехнологічного рівня, які сфор-

мували альтернативу реальному світу, при цьому новації не завершуються, а стрімко розвиваються. Ми спостерігаємо трансформацію інформаційних суспільних відносин, яким характерно розмивання традиційних форм ідентичності держав, формування новітніх відносин, де віртуальна реальність взаємопов'язується із фактичною та базується на технологічних особливостях обробки інформації. Інформаційно-комунікаційні сфера стрімко рухається вперед, прогресує та масштабується.

Такий швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій формує нові горизонти, проте вважається, що натеper початкові назви, як стверджують науковці та практики, зокрема «інформаційна економіка», «електронний бізнес» вже не є такими, що можуть охопити усі прояви використання ІКТ... Це відмічає і Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД) у своїх доповідях», де застосовує термін «цифрова економіка» [4, с. 34]

Отже, інформаційний бум сучасного світу є тісно взаємопов'язаний із розвитком цифрових технологій, та застосуванням новітніх термінів та визначень.

На сьогоднішній день правове забезпечення інформаційно-комунікаційні правовідносини у національному законодавстві базується на нормах Цивільного кодексу України, законів України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі послуги», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про адміністративні послуги» та ряду підзаконних актів. Як слушно зазначає В.Б. Марченко «в Україні здійснено певні кроки в напрямі запровадження важливих елементів електронної ідентифікації, ухвалено відповідні нормативно-правові акти» [14, с. 280].

Проте, з точки зору правового забезпечення, законодавчих та нормативно-правових актів, цифрова сфера потребує суттєвої структуризації та доопрацювання відповідно до існуючих потреб, сучасних викликів та

завдань. Чинні нормативно-правові акти не дозволяють захистити правовідносини, які виникли вже в сфері цифрових технологій, наприклад соціальних мережах. Натепер інформація – це особливий ресурс діяльності, відповідно потребує захисту в забезпеченні її безпеки, цілісності та збереження. Основним гарантом безпеки новітніх правовідносин є держава.

Однак, Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р [15] втрачає свою часову та суттєву актуальність. Іншої, більш фундаментальної концепції, яка б охоплювала подальші періоди, та окреслювала напрями розвитку існуючій правової та соціально-політичної реальності із впровадженням новітніх інформаційних технологій, не запропоновано. На противагу, представлена Стратегія національної безпеки, затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 № 392 [16], носить декларативний характер, не є деталізованою до визначення загроз та небезпек українського суспільства та шляхів їх подолання у сучасному світі.

Таким чином, стратегічні цілі цифрового розвитку в Україні лише формуються, що не є сприятливим для національного законодавства та його імплементації в новітній цифровий світ глобальних систем.

В сучасному законодавстві залишається за межами правового регулювання, потребують вдосконалення та розробки напрями з питань захисту персональних даних в соціальних мережах, інфраструктурної безпеки, кібербезпеки, криптовалют, смарт-контрактів, національної безпеки, кібергігієни, використання ІТ-технологій в сфері соціального захисту, захисту авторського права в єдиному цифровому ринку у мережі інтернет, конфіденційності, розробки штучного інтелекту, використання та реєстрації доменного імені, правова охорона комп'ютерних програм, застосування технології блокчейну тощо.

Наразі не існує тлумачень вище перелічених термінів, пов'язаних із розвитком світу цифрових технологій, у національному

законодавстві, що сприяє прояву невизначеностей та загроз для безпеки суспільства.

Зауважимо, що гармонізація визначень та правових дефініцій створить сприятливі умови життєдіяльності людини та дозволить захистити основоположні права та свободи громадян, задекларовані в Конституції України [17]. Натомість, ігнорування викликів та тенденцій сучасного світу, легковажне ставлення до правового забезпечення національного законодавства лише спричинить прояв небезпек для суспільства та країни в цілому. Доречно врахувати неможливість повністю дублювати іноземний досвід у вирішенні подібних проблем, оскільки не слід забувати про особливості правової системи України та необхідності збереження національної автентичності.

Щодо корисних напрацювань наших зарубіжних колег. Ю.М. Капіца привертає увагу до Директиви 2019/790 про авторське право в єдиному цифровому ринку в ЄС, ухваленої 17.04.2019, яка «стосується низки актуальних питань розвитку цифровому ринку: діяльність провайдерів он-лайн послуг та захист авторського права у мережі Інтернет тощо» [18, с. 84]. Зауважує, що Директива не вказує на механізми реалізації вирішення проблем, покладаючи їх на «майбутню практику Суду ЄС та практику імплементації директиви державами-членами ЄС» [18, с. 84]. Також, на сьогоднішній день, у багатьох країнах налагоджена система співробітництва на міжнародному рівні відповідно до розроблених стратегій кібербезпеки (США, країни ЄС), яка включає «різні аспекти кіберпростору, зокрема, внутрішній ринок, правосуддя, внутрішня та зовнішня політика» [19, с. 103].

Також, актуальним постає питання впровадження серед населення цифрової грамотності, яка передбачає набуття базових знань та навичок у сферах комп'ютерної грамотності, уміння працювати з даними, безпека у цифровому середовищі, доступу до мережі, практики із захисту персональних даних та багато іншого. Це сприяє підвищенню кібергігієни населення, дозволяє формувати інформаційне та технологічно орієнтоване середовище в епоху розвитку цифрових технологій.

Висновки

З врахуванням наявного нормативно-правового забезпечення українського законодавства, зважаючи на стрімкий розвиток цифрового сегменту у всіх сферах життєдіяльності суспільства, пропонуємо формування новітньої концепції базису правового регулювання суспільних відносин в контексті глобальних цифрових змін. Водночас, зауважимо, що покрокове напрацювання нормативно-правових актів на сьогоднішній день, потребує проведення попереднього глибинного вивчення тенденцій сучасного інформаційного світу, що склалися на початку 21 століття, та досвіду зарубіжних країн. Лише такий підхід законотворця сприятиме якісному правовому забезпеченню регулювання суспільних відносин та упередженню можливих майбутніх загроз держави та суспільства.

Література

1. Куйбіда В.С., Карпенко О.В., Наместник В.В. Цифрове врядування в Україні: базові дефініції понятійно категоріального апарату. Вісник НАДУ при Президентові України (Серія "Державне управління"). 2018, № 1, С. 5-10. URL: <http://academy.gov.ua/infpol/pages/dop/2/files/974f8478-cfe8-4d31-971b-d5116eff458.pdf?fbclid=IwAR2N7BFJ4wqtZLIwIIGX60L6tLJd9FYi4yvHySDn2fT-7gYwo-faqzEw>
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
3. Соснін О. Цифровізація як нова реальність України. Юридичні новини України. 18.01.2020. URL: https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/tsyfrovizatsiya-yak-nova-realnist-ukrayiny/?fbclid=IwAR3ojXBQ0QtagvaSwywDWomqrJ_hVsdacujw7nMISjLC32L-r6DfWrRIAnY
4. Забара І.М. До питання проблематики Міжнародно-правового регулювання цифрової економіки. Матеріали науково-практичної конференції. Соціальна та цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання. 10 грудня 2020 року, С. 33-37. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/socialna_i_cifrova_transformaciya_maket_1.pdf
5. Цивільного кодексу України від 16 січня 2001 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
6. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
7. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
8. Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
9. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 5 липня 1994 року № 80/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 року № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
11. Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
12. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>
13. Закон України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 року № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>
14. Марченко В.Б. Поняття та правове забезпечення цифрової трансформації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 6. С. 279-282. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2019/68.pdf?fbclid=IwAR30Mb4qN37D4MRn5mwBkiBBh_aNyRIOeOIIIG5TpGHYXdR1Jm0y38w7g8
15. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>

16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

17. Конституція України від 28 червня 1996 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

18. Капіца Ю.М. Питання імплементації Директиви 2019/790 про авторське право в єдиному цифровому ринку в Європейському союзі. Матеріали науково-практичної конференції. Соціальна та цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання. 10 грудня 2020 року. С.84-87. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/socialna_i_cifrova_transformaciya_maket_1.pdf

19. Маланчук П.М. Порівняння боротьби з кіберзлочинністю в Україні та зарубіжний досвід. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2020. № 1, С. 101-104. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2020/25.pdf

20. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: постанова Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 р. № 1556-р URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-konceptsiyi-rozvitku-shtuchnoho-intelektu-v-ukrayini-s21220>

DIGITAL SEGMENT: REGULATORY SUPPORT OF UKRAINIAN LEGISLATION

The article is devoted to the problems of Ukrainian legislation in the context of the development of digital technologies and the formation of the global digital segment in Europe and the world. An important source of changes in legal support are the latest global trends in

business processes, public life, the work of the state, where digital data becomes a class of assets that is undergoing adoption and access to which is possible via the Internet or other networks. Thus, thanks to human intelligence, high-tech products are being introduced today, which have led to the transformation of information relations, which are characterized by the destruction of traditional forms of state identity and established social relationships.

The national legislation in the field of digital segment implementation, the latest terminology and definitions have been analyzed.

It is investigated that the imperfection of the legal framework is the basis for the emerging of future dangers for society in connection with the introduction of new digital technologies. For the Ukrainian legislator, as well as for the state as a whole, this is a challenge connected with the realization of existing regulations and the formation of the latest concept of the legal framework of Ukrainian society in the context of global changes.

The proposals of scientists and practitioners regarding the structuring, additional work of national legislation in accordance with existing needs, current challenges and challenges related to the implementation of the digital segment are considered. The advantages and disadvantages of the rapid development of digital technologies are outlined and the mechanism of action potentially acceptable to the Ukrainian authorities in the new global world of digital technologies is revealed.

It is concluded that it is necessary to adopt a comprehensive detailed concept of legal development of the digital segment in Ukraine in order to implement the processes of integration with European and global systems, which is associated with the introduction of new information technologies.

Key words: latest information technologies, European and global systems, modern trends, strategy, development concept, legal support.